

Allah ümit eder mi? “لَعَلَّ”ın hakikati

Kur’ân-ı Kerîm’de geçen bazı ifadeler vardır ki, zahirine bakıldığında insanı düşündürür; hatta ilk nazarda, beşerî manalarla anlaşılmaya müsait gibi görünür. Hâlbuki ilâhî kelâm, insan diliyle konuşsa da insan mantığıyla sınırlandırılmaz. Bu sebeple Kur’ân’daki her kelime, sadece lafzıyla değil; bağlamı, hikmeti ve ilâhî sıfatlarla münasebeti içinde değerlendirilmelidir.

İşte “لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ” (Umulur ki takava sahibi olursunuz) ifadesinde geçen “لَعَلَّ” kelimesi de bu incelikli tabirlerden biridir. Zahirde ummak ümit ve reca manasını ifade eder. Ancak bu mana, hakikî anlamıyla Cenâb-ı Hak hakkında düşünülemez. Çünkü Allah hakkında “ümit etmek”, bir neticenin bilinmemesi veya beklenmesi anlamına gelir ki bu, ilâhî ilim ve kemal ile bağdaşmaz.

Üstad Bediüzzaman Said Nursî, *İşârâtü'l-İ'câz*'da şöyle ifade eder.

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ : لَعَلَّ kelimesi ümit ve recayı ifade ediyor. Fakat bu mana, - hakikatiyle- Cenab-ı Hak hakkında istimal edilemez. Binaenaleyh ya mecazen istimal edilecektir. Veya muhatablara veyahut sâmi' ve müşahidlere isnad edilecektir.

“لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ” ifadesinde geçen “لَعَلَّ” kelimesi, zahirde ümit ve reca manasını ifade eder. Ancak bu mana, hakikî anlamıyla Cenâb-ı Hak hakkında kullanılamaz. Çünkü Allah hakkında bir şeyi “ümit etmek”, bilmemek veya sonucu beklemek anlamına gelir ki bu, ilâhî kemale uygun değildir. Bu sebeple burada ya mecaz vardır ya da bu mana muhatablara veya dinleyenlere ve şahit olanlara isnat edilmiştir.

Mana-yı mecaziyle Cenab-ı Hak hakkında isnad edilmesi şöyle tasvir edilir:
Nasılki bir insan bir iş için bir adamı techiz ettiği zaman, o işin o adamdan yapılmasını ümit eder. Kezalik -bilâ teşbih- Cenab-ı Hak insanlara kemal için bir istidad, teklif için bir kabiliyet ve bir ihtiyar vermiştir. Bu itibarla Cenab-ı Hak insanlardan o işlerin yapılmasını intizar etmektedir, denilebilir. Bu teşbih ve istiarede, hilkat-i beşerdeki hikmetin takva olduğuna ve ibadetin de

neticesi takva olduğuna ve takvanın da en büyük merteye olduğuna işaret vardır.

Mana-yı mecazî ile Cenâb-ı Hak'a isnad edildiğinde, bu ifade şöyle anlaşılır: Nasıl ki bir insan, bir iş için birini donatır; ona alet verir, yol gösterir, imkân hazırlar... artık o işin yapılmasını ondan bekler. Aynen bunun gibi -bilâ teşbih- Cenâb-ı Hak da insana kemale ulaşması için istidat, yükümlülüğü taşıması için kabiliyet ve tercih etmesi için irade vermiştir. Bu donanımın neticesi olarak o fiillerin insandan zuhur etmesi "intizar edilir" denilebilir.

Meselâ bir öğretmen düşün: Talebesine kalem verir, defter verir, ders anlatır. Sonra da ondan yazmasını, anlamasını bekler. Bu bekleyiş, öğretmenin bilmemesinden değil; verdiği imkânların neticesini istemesindedir.

Yahut bir çiftçi düşün: Toprağı sürer, tohumu eker, su verir. Sonra mahsulü bekler. Bu bekleyiş, bir tereddüt değil; yapılan hazırlığın tabîî neticesidir.

Yahut bir kumandan düşün: Askerini silahlandırır, eğitir, vazife verir. Artık o askerden vazifesini yapmasını ister. Bu, bilinmeyen bir sonucu beklemek değil; verilen donanımın gereğini talep etmektir.

Aynen bunun gibi, insan da:

- Akıl verilmiş
- İrade verilmiş
- Fitratına ibadet istidadı yerleştirilmiş

Bir varlıktır. Bu yüzden ondan takvanın ortaya çıkması beklenir.

Bu teşbih ve istiare açıkça gösterir ki insanın yaratılışındaki hikmet **takvadır**. Çünkü verilen her kabiliyet ibadete, ibadet de takvaya yöneliktir. Ve takva, insanın ulaşabileceği en yüksek mertebedir.

Reca manasının muhatablara atfedilmesi şöyle izah edilir: Ey muhatab olan insanlar! Havf ve reca ortasında bulunmakla, takvayı reca ederek Rabbinize ibadet ediniz. Bu itibarla insan, ibadetine itimad etmemelidir ve daima ibadetinin artmasına çalışmalıdır.

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ifadesindeki "لَعَلَّ", hakikatte Allah için bir "ümit" değildir. Bu mana, muhatablara yöneliktir. Yani ayetin ruhu şöyle anlaşılır: "Ey insanlar! Umarak, isteyerek,

hedefleyerek takvaya yönelin.”

“Bu istidadı işletin, takvaya ulaşmayı umarak ibadet edin” deniliyor.

Yani: Allah, sonucu bilmediği için “umar” demiyor. Kul, o neticeye yönelsin diye “umar gibi” konuşturuluyor.

“Havf ve reca arasında ibadet edin, ibadetinize güvenmeyin” İşte bu tam olarak “لَعَلَّ”ın ruhudur. Çünkü: Reca (ümit) “لَعَلَّ”ın içindeki itici güçtür. Havf o ümidi dengede tutar.

“لَعَلَّ” Allah’ın ümidi değil kulun yönüdür. “لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ” demek: Takvayı umarak ibadet edin demektir.

Reca manası, sâmi’ ve müşahidlere göre olursa şöyle tevil edilecektir:

Ey müşahidler! Arslanın pençesini gören adam, o pençenin iktizası olan parçalamayı arslandan ümit ve reca ettiği gibi; siz de insanları ibadet techizatıyla mücehhez olduklarını gördüğünüzden, onlardan takvayı reca ve intizar edebilirsiniz. Ve keza ibadetin fitrî bir iktiza neticesi olduğuna işarettir.

Reca manası sâmi’ ve müşahidlerin nazarına göre ele alındığında, ayet şu şekilde anlaşılır: Ey bakanlar ve düşünenler! Nasıl ki bir kimse arslanın keskin pençesini gördüğünde, o pençenin gereği olan parçalamayı ondan bekler; aynı şekilde siz de insanın ibadet için gerekli bütün donanımlarla yaratıldığını gördüğünüzde, ondan takvayı bekleyebilirsiniz. Çünkü o istidat, o neticeyi ister.

- Meselâ keskin bir kılıcı gören kimse, onun kesmesini bekler.
- Tohumun toprağa atıldığını gören, ondan filiz çıkmasını umar.
- Yağmurla beslenen bir bahçeye bakan, çiçek açmasını bekler.

Aynen bunun gibi, insan da:

- Akıl ile donatılmış
- İrade ile seçme hakkı verilmiş
- İbadet kabiliyetiyle yaratılmış

Bir varlıktır. Bu hâli gören bir müşahid, ondan takvayı bekler. Çünkü bu donanım, bu neticeyi gerektirir.

Tavuktan yumurta, inekten süt, arıdan bal beklenir; çünkü her biri yaratılışına konulan vazifeyi yerine getirir. Âlemde hiçbir Őey başıboş değildir, her varlık bir gayeye hizmet eder.

Peki ya insan? Ona akıl verilmiş, irade verilmiş, ibadet istidadı yerleştirilmiştir. Bu kadar donanım elbette boşuna değildir. Nasıl ki arının vazifesi bal yapmaksa, insanın vazifesi de ibadetle yükselip takvaya ulaşmaktır. Çünkü insana verilen bütün kabiliyetler ibadete, ibadet ise takvaya yöneliktir.

Bu ifade aynı zamanda Őuna da işaret eder:

Bu ifade aynı zamanda Őu hakikate işaret eder: İbadet, insana sonradan zorla yüklenen yabancı bir yük değildir; bilakis onun yaratılışına yerleştirilmiş bir istidadın tabi bir neticesidir. Nasıl ki göz görmek ister, kulak işitmek ister; insanın ruhu da ibadet etmek ister. Bu yüzden ibadet, fıtrata aykırı değil, fıtratın sesidir. İnsan ibadet ettikçe kendine yaklaşır, terk ettikçe özünden uzaklaşır.